

Papežství v digitální éře: konec imperativu*

Veronika Müllerová
Jaroslav Franc

Počítače se změnily; časy se změnily; [my] jsme se změnili. Ale můžeme také napsat: Časy se změnily; [my] jsme se změnili; počítače se změnily. Ve skutečnosti existuje šest možných pohledů. Konstruujeme naše technologie a naše technologie staví nás a naši dobu. Naše doba nás tvoří, my tvoříme naše stroje, naše stroje dělají naši dobu.¹

Je úkolem církve porozumět všem podobám nově rostoucí mediální kultury, a to zvláště jejímu etickému rozměru. Tak bude především na úrovni partikulárních církví schopna lépe pochopit význam nových nástrojů komunikace, které se staly pro církev nepostradatelnou a pevnou součástí každé pastorační aktivity.² Teologie je v tomto procesu důležitým nástrojem racionální reflexe víry a jejího vyjádření.

Dílo papežů Jana Pavla II., Benedikta XVI. a Františka je doprovázeno dynamickou změnou forem mediální komunikace. Jejich vyjádření, a to nejen každoroční poselství ke Světovému dni sdělovacích prostředků, byla nepochybně silně ovlivněna poznatky vycházejícími z vědních oborů věnovaných mediální komunikaci, ať už je to sociologie médií, psychologie médií,³ dějiny mediální komunikace,⁴ nebo velkými postavami teorie komunikace.⁵ Hlavní impulzy vycházející z dokumentů magiste-

---

* Příprava a vydání tohoto článku byly podpořeny Interní grantovou agenturou Univerzity Palackého v Olomouci v rámci projektu IGA_CMTF_2021_004 „Setkávat se, komunikovat a jednat“, které tímto autoři děkují za laskavou podporu.

¹ Sherry TURKIC, *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*, New York: Simon and Schuster, 1995, s. 46.

² ADDRESS OF HIS HOLINESS BENEDICT XVI TO PARTICIPANTS IN THE PLENARY ASSEMBLY OF THE PONTIFICAL COUNCIL FOR SOCIAL COMMUNICATIONS, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2009/october/documents/hf_ben-xvi_spe_20091029_pccs.html [zveřejněno 29. 10. 2009, cit. 5. 7. 2021].

³ David GILES, *Psychologie médií*, Praha: Grada, 2012.

⁴ Asa BRIGGS – Peter BURKE, *A Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet*, Malden, MA: Polity Press, 2005.

⁵ Marshall McLUHAN, *Understanding media*, New York: New American Libr, 1964.

ria jsou tradičním odrazovým můstkem pro teologickou reflexi a tedy i pro následnou pastorační práci církve.

Primárním textovým zdrojem tohoto článku jsou především vyjádření papežů Jana Pavla II., Benedikta XVI. a Františka ke Světovým dnům sdělovacích prostředků a vedle toho také jejich aktivity směřující k prosazení aktivní přítomnosti církve v nových nástrojích mediální komunikace. Protože se text dotýká jak teologických, tak i sociálně vědních oblastí, budeme v našem článku přihlížet ke studiím mediálních vědců, kteří se snaží s nástupem virtuálního mediálního prostoru v polovině 90. let 20. století definovat několik fází vývoje přístupu náboženských autorit a komunit k přijetí nové dimenze komunikace. S pomocí diachronní analýzy kontinuity a diskontinuity přístupu magisteria k mediální komunikaci představíme, jak se odrážely progresivní myšlenky papežského stolce do jeho aktivity ve virtuálním komunikačním prostoru. Mimo to budeme sledovat, jak se texty papežů inspirovaly vědeckými poznatky publikovanými vědeckou komunitou v letech předcházejících jejich vlastním vyjádřením. Naším cílem je prokázat, jakým způsobem se v textech papežů reflektujících mediální zkušenost v posledních letech vytrácí imperativy a jejich poselství se svým obsahem otevírají širokému publiku. Ukážeme také, že komunikace Svatého stolce se proměňuje v souvislosti se změnou paradigmatu náboženských autorit a komunit.⁶ Přehledový článek s přesahem do textové a mediální analýzy si klade za cíl ukázat, jak římscí biskupové za poslední čtvrtstoletí proměnili svůj přístup k progresivním mediálním možnostem.

1. KONTEXT VÝZKUMU

Před započítím analýzy je nezbytné představit základní rámec mediální komunikace světových náboženských autorit, jak byl definován v oblasti mediálních studií od 90. let 20. století předními postavami mediálních studií.

V polovině devadesátých let se začíná rozvíjet internet v masovém měřítku a současně hovoříme o první vlně náboženské komunikace v kyberprostoru. Od tohoto momentu vědci pojmenovali čtyři vlny

⁶ Dario Edoardo VIGANÒ, *Testimoni e influencer. Chiesa e autorità al tempo dei social media*, Bologna: Edizioni Dehoniane, 2020.

charakterizující náboženství prostupující do nových médií.⁷ První vlna (polovina 90. let 20. století – začátek 21. století) se vyznačuje nadšením z možného využití potenciálu šířit myšlenky internetem. Zakládají se první webové stránky věnované náboženství. Už na konci roku 1995 je Urbi et orbi zveřejněno na historicky první stránce Vatikánu. Vědci mluví o počátcích „kyber-náboženství“, což je termín, který označuje náboženské aktivity ve virtuálním prostoru internetu. V tomto období se internet obvykle nazývá „kyberprostor“.⁸ Druhá vlna (přelom 20. a 21. století) zahrnuje růst náboženské přítomnosti na internetu a vyznačuje se realističtějšími postoji k potenciálu a důsledkům používání internetu. Například na platformě Second Life⁹ byly vytvořeny muslimské, buddhistické a židovské virtuální posvátné budovy. V tomto období vědci často hovoří o „náboženství online“, tedy online sdílení aktivit a příběhů náboženských skupin, a také o „online náboženství“, což je druh náboženství, který vzniká na základě zvýšené vzájemné propojenosti a vizuálních možností internetu.¹⁰ Odhaduje se, že na konci 90. let 20. století se náboženstvím zabývalo 1,7 milionu webových stránek. V roce 2004 vzrostl počet na 51 milionů stránek o náboženství, 65 milionů stránek pojednávajících o církvích a 83 milionů stránek obsahujících slovo „Bůh“.¹¹ Ve třetí vlně (první desetiletí 21. století) došlo k vytvoření platformy sociálních sítí a rozšíření chytrých telefonů. Přední náboženští vůdci založili účty na sociálních sítích a technologické společnosti vyvíjejí aplikace pro chytré telefony sloužící ke čtení posvátných textů, k modlitbě a sdílení náboženských zkušeností. Tento typ náboženského života se obvykle nazývá „digitální náboženství“, což je koncept, který naznačuje postupné stírání hranice mezi online a offline religiozitou.¹² Ve čtvrté vlně (konec prvního desetiletí 21. století) se rozvíjí online ná-

⁷ Heidi A. CAMPBELL – Giulia EVOLVI, „Contextualizing current digital religion research on emerging technologies,“ *Human Behavior and Emerging technologies* 2, č. 1 (2019): 5–17.

⁸ Stephen D. O'LEARY, „Cyberspace as Sacred Space: Communicating Religion on Computer Networks,“ *Journal of the American Academy of Religion* 64, č. 4 (1996): 781–808.

⁹ Second Life je třírozměrný virtuální svět spuštěný na internetu 23. června 2003. <https://www.secondlife.com/> [zveřejněno 23. 6. 2003, cit. 5. 7. 2021].

¹⁰ O'LEARY, „Cyberspace as Sacred Space: Communicating Religion on Computer Networks,“ s. 781–808.

¹¹ Morten T. HØJSGAARD – Margit WARBURG, *Religion and cyberspace*, Abingdon: Oxon nbsp;nbsp;, 2005, s. 8.

¹² Heidi A. CAMPBELL, „The Rise of the Study of Digital Religion,“ in *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*, Routledge, 2012, s. 1–22.

boženské skupiny mimo náboženské instituce. Pojem „digitální náboženství“ se v tomto období používá k popisu toho, jak se v internetovém věku mění náboženské identity a komunity.¹³ Vědci přistupovali k těmto čtyřem vlnám optikou existujících mediálních teoretických rámců, a to zejména mediace, mediatizace a sociálního formování technologií, a přizpůsobili je oblasti náboženství a nových médií.¹⁴ Zásadní studie popisující dynamiku rozvoje náboženství online vedle online náboženství a naopak také postupné prolínání těchto dvou přístupů v rámci nové virtuální zkušenosti byla publikována v roce 2015.¹⁵ Na Christophera Hellanda pak navazují další, v Polsku je to například Piotr Siuda.¹⁶ Proces rámování pojmosloví v české vědecké literatuře věnující se novým médiím nalezneme také u Jakuba Macka.¹⁷

V následujícím období (2. desetiletí 21. století) zaznamenáváme obrovský nárůst interakcí prostřednictvím sociálních médií, která se vztahuje i k největším náboženským lídrům. Papež František se stává jednou z nejaktivnějších světových osobností na Twitteru.¹⁸ Internet stále více proměňuje společnost a její představu o digitálním prostoru. Z virtuální místnosti se stává místo, kam se *chodí*. Pohyb ve virtuálním prostoru přirozeně přejímá slovník běžného života. Pojmy *jsme někde, povídáme si s někým, jdeme se někam podívat*, se dostávají do roviny internetového pohybu a vzniká nová představa o prostoru, který kolem sebe vnímáme.

Výmluvná je fotografie ze Svatopetrského náměstí, která zachycuje první vystoupení papeže Benedikta XVI. Vidíme na ní stojící a jásající dav, ve kterém občas někdo fotí. Stejný pohled o osm let později – při první veřejné řeči papeže Františka se nám ukazuje *les* mobilních telefonů, které zaznamenávají video. To se v podstatě okamžitě může dostat do éteru zmáčknutím tlačítka *sdílet*. A konečně rok trávající fyzická izolace přesouvá stále více reálný prostor do virtuálního světa. Omezení

¹³ CAMPBELL – EVOLVI, „Contextualizing current digital religion research on emerging technologies,” s. 5–17.

¹⁴ Stig HJARVARD – Mia LÖVHEIM, *Mediatization and religion: Nordic perspectives*, Göteborg: Nordicom, 2019, s. 12.

¹⁵ Christopher HELLAND, *Digital Religion*, in David Yamane (ed.) *Handbook of Religion and Society*, Cham: Springer International Publishing, 2016, s. 177–197.

¹⁶ Piotr SIUDA, „Mapping Digital Religion: Exploring the Need for New Typologies,” *Religions* 12, č. 6 (2021): 373.

¹⁷ Jakub MACEK, *Poznámky ke studiím nových médií*, Brno: Masarykova univerzita, 2013.

¹⁸ STATISTA – THE STATISTICS PORTAL FOR MARKET DATA, „Twitter: heads of state with the most followers 2020,” <https://www.statista.com/statistics/281375/heads-of-state-with-the-most-twitter-followers/> [zveřejněno 1. 7. 2020, cit. 30. 5. 2021].

kontaktu v průběhu pandemie covidu-19 a možnost nahradit reálná setkání, účast na náboženských obřadech a sdílení duchovních prožitků posouvají hranice propojení spirituálních a virtuálních obsahů.

Prostupování technologií do našeho života může být sledováno i jako sociální formování technologií (SST – Social Shaping of Technology). V poslední době stále diskutovanější princip zkoumá řadu faktorů organizačních, politických, ekonomických a kulturních, které ovlivňují design a implementaci technologie a sledování procesů komunikace na základě lidského chování.¹⁹ Vzájemné prostupování technologií a nových způsobů chování věřících v církevním prostředí se nevyhnutelně rozšířilo ze spirituálních zděných prostorů do virtuálních spirituálních prostorů.

2. JAN PAVEL II.

Hledáme-li první zmínku o novém médiu zvaném od roku 1987 internet v textech římského biskupa napsaných pro Světový den sdělovacích prostředků, můžeme se zastavit u poselství Jana Pavla II. z roku 1990, kdy se poprvé zmiňuje o možnosti evangelizace prostřednictvím propojených počítačů.²⁰ Zmiňuje „sistemi computerizzati di partecipazione“, „computer participation systems“. Nadále se o internetu až do roku 1997 v textech Svatého stolce nemluví, ale religiozita a internet mají stále větší společné pole dialogu. Podíváme-li se do vědeckých článků devadesátých let, narazíme na zásadní text *Kyberprostor jako posvátný prostor* z roku 1996, kde O’Leary podrobně popisuje vznik náboženství online a identifikuje, jak online rituály plní důležitou funkci v největších světových náboženstvích.²¹ Citujeme zde Jana Pavla II. a jeho pojem „computer participation systems“ jako předzvěst velkého boomu počítačové kultury.

---

¹⁹ Robin WILLIAMS – David EDGE, „The social shaping of technology,“ *Research Policy* 25, č. 6 (1996): 865–899.

²⁰ 24th WORLD COMMUNICATIONS DAY 1990, „The Christian Message in a Computer Culture, John Paul II.,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/communications/documents/hf_ [zveřejněno 24. 1. 1990, cit. 3. 5. 2021].

²¹ O’LEARY, „Cyberspace as Sacred Space: Communicating Religion on Computer Networks,“ s. 781–808.

Přelomový byl pro uživatele internetu rok 1995. V tomto roce byla zahájena činnost např. předchůdců Wikipedie nebo eBay a byla spuštěna první sociální síť.²² Ani Vatikán nechtěl zůstat pozadu. Na Vánoce roku 1995 byly poprvé pro veřejnost představeny oficiální stránky Vatikánu. Ty připravila sestra Judith Zoebelein jako první webmaster papežského stolce, s podporou tiskového mluvčího Joaquína Navarro-Vallse a technika Luigiho Salimbeniho. Arcibiskup Foley z Papežské rady pro sociální komunikaci již dříve ve stejném roce zaregistroval doménovou příponu nejvyšší úrovně .va pro výhradní použití Svatým stolcem. Web obsahoval pouze jednu stránku, kde byla fotografie a text promluvy k tradičnímu požehnání Urbi et orbi. Kromě toho byla na stránce uvedena papežova e-mailová adresa. Vzhledem k tomu, že Jan Pavel II. byl na Vánoce nemocný a nemohl pronést Urbi et orbi až do konce,²³ staly se webové stránky jediným mediálním kanálem, který text uvedly celý. Během prvních 48 hodin bylo zaznamenáno více než 300 000 návštěv této internetové adresy. Protože návrhářský tým sestry Judith považoval za důležité přidat na stránky e-mailovou adresu, mnoho návštěvníků zaslalo žádosti o informace nebo modlitby, nebo zaslali papeži přání k uzdravení. „Za první dva týdny jsme dostali 4 000 dopisů,“ řekla sestra Judith. „Všechny to překvapilo.“²⁴ Vzhledem k neschopnosti systému reagovat na takový nápor e-mailů Vatikán pozastavil provoz na tomto webu na 15 měsíců. Stránky se znovu objevily na Velikonoční neděli 30. 3. 1997 bez e-mailové adresy.²⁵

V roce 1996, kdy překročil počet uživatelů internetu celosvětově 50 miliónů a na internet byl napojen např. i Bílý dům prezidenta Spojených států amerických, se Jan Pavel II. okrajově zmiňuje v poselství ke Světovému dni sdělovacích prostředků o počítačové síti.²⁶ V tomto roce vzni-

²² THE GUARDIAN, „From the first email to the first YouTube video: a definitive internet history,“ <https://www.theguardian.com/technology/2009/oct/23/internet-history> [zveřejněno 23. 10. 2009, cit. 17. 5. 2021].

²³ CABLE NEWS NETWORK, „I can't go on,“ http://edition.cnn.com/WORLD/9512/sick_pope/index.html [zveřejněno 25. 1. 1995, cit. 20. 5. 2021].

²⁴ KATHOLISCH, „There is room for technology in God's plan: the Pope's first female webmaster,“ <https://www.katholisch.de/artikel/28537-there-is-room-for-technology-in-gods-plan-the-popes-first-female-webmaster> [zveřejněno 18. 1. 2021, cit. 18. 5. 2021].

²⁵ THE NEW YORK TIMES – BREAKING NEWS, „Nun Opens Vatican Doors to the Net,“ <https://www.nytimes.com/1999/07/22/technology/nun-opens-vatican-doors-to-the-net.html> [zveřejněno 22. 7. 1999, cit. 4. 5. 2021].

²⁶ 30th WORLD COMMUNICATIONS DAY 1996, „The Media: Modern Forum for Promoting the Role of Women in Society, John Paul II.,“ <https://www.vatican.va/content/john->

ká například také webová stránka *Partenie bez hranic*²⁷ biskupa Jacquese Gaillota, který byl přeložen pro kontroverzní sociální aktivity z Paříže do africké diecéze, kterou už před stovkami let pohltila poušť. Stal se biskupem prostoru bez obyvatel. Jeho stránky během prvních několika týdnů roku 1996 navštívilo 250 000 lidí.²⁸ Stal se symbolem velkých možností náboženské práce na webu. Internetové stránky Vatikánu byly v tuto dobu stále pozastaveny. Ve stejném roce vychází přelomový článek Stephena O'Learyho o kyberprostoru jako sakrálním prostoru, kde zmiňuje pojem „globální vesnice“ mediálního teoretika Marshalla McLuhana²⁹ a dodává: „Počítačové sítě našly svůj veřejný prostor (angl. Public Square)“, který přirovnává k londýnskému Hyde Parku.³⁰

Až v roce 1998, tedy o dva roky později, kdy internetové stránky Svátého stolce měly za sebou téměř rok provozu, se zmiňuje Jan Pavel II. ve vzkazu ke Světovému dni sdělovacích prostředků o novém prostoru médií jako o novodobém Areopagu a vyzývá k integraci poselství evangelia do „nové kultury“ vytvořené moderní komunikací, s její „novým jazykem, novými technikami a novou psychologií“.³¹ Internetové stránky Vatikánu se již v tu dobu setkávaly s nebývalým nápoem návštěvníků a pisatelů. Servery vatikánského centra pojmenované po archandělech – Gabriel, Rafael a Michael – byly vystaveny velké zátěži a bylo jasné, že internet je nastupujícím nositelem sociální komunikace.

Citovaná studie O'Learyho, jak uvidíme později, nejen otevírá otázku virtuálního světa jako prostoru pro současnou i novou spiritualitu, ale přináší také témata a pojmosloví pro následující texty Jana Pavla II. a později Benedikta XVI. Zásadní změnu sledujeme v pojmenování

---

paul-ii/en/messages/communications/documents/hf_jp-ii_mes_24011996_world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 1996, cit. 3. 5. 2021].

²⁷ PARTÉNIA SANS FRONTIÈRES, <https://www.partenia.org/> [1996, cit. 4. 5. 2021].

²⁸ HBS WORKING KNOWLEDGE – HARVARD BUSINESS SCHOOL FACULTY RESEARCH, „Why the Internet Doesn't Change Everything,“ <https://hbswk.hbs.edu/item/2515.html> [zveřejněno 24. 9. 2001, cit. 4. 5. 2021].

²⁹ Marshall McLuhan, *Understanding Media: The Extensions of Man*, New York: Signet Books, 1964, s. 43.

³⁰ O'LEARY, „Cyberspace as Sacred Space: Communicating Religion on Computer Networks,“ s. 781–808.

³¹ 32ND WORLD COMMUNICATIONS DAY, „1998 – Sustained by the Spirit, Communicate Hope, John Paul II,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/communications/documents/hf_jp-ii_mes_26011998_world-communications-day.html [24. 1. 1998. cit. 24. 5. 2021].

témat, která se přesouvají do roviny metaforického pojetí prostoru a užití samotného slova kyberprostor.

Přesto až v roce 2001, tedy 14 let poté, co se slovo internet, tento zásadní pojem spojený s novými médii poslední doby, dostalo do světového slovníku, ho poprvé Jan Pavel II. zmiňuje ve svém poselství. Píše o pozitivních možnostech internetu přenášet náboženské informace a výuku za všechny bariéry a hranice.³² Vzkaz ke Světovému dni sdělovacích prostředků nese název „*Hlásejte ze střeš*“, *Evangelium v době globální komunikace*. Rok na to 22. 2. 2002 vychází dva zásadní dokumenty k problematice internetu – *Církev a internet* a *Etika na internetu*.³³ Přesně tři měsíce před vydáním těchto dvou textů papež Jan Pavel II. oficiálně odeslal svůj první mail. Fotka Jana Pavla II. u počítače se objevila v mnoha médiích. Vzkaz ke dni komunikace ve stejném roce nesl název: „Internet: nové fórum pro hlásání evangelia.“³⁴

Texty *Církev a internet* a *Etika na internetu* Papežské rady pro sdělovací prostředky vychází dva roky po publikování komplexní studie Lorna Dawsona, která jednak nastoluje otázku dvojího přístupu k náboženství, a to shora zmíněného „náboženství online“ a „online náboženství“ a také upozorňuje na problematiku změny paradigmatu u pojmů identita, komunita a autorita. Stanovil také pojem „nová náboženská citlivost“ na internetu spojená s možností nových identit a komunit.³⁵ Tím se přesouváme do doby tzv. druhé vlny výzkumů digitálního náboženství, jak je popisuje významná teoložka a mediální teoretička Heidi Campbell-

³² 35th WORLD COMMUNICATIONS DAY 2001, „Preach from the Housetops: The Gospel in the Age of Global Communication, John Paul II.,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/communications/documents/hf_jp-ii_mes_20010124_world-communications-day.html [24. 1. 2001, cit. 24. 5. 2021].

³³ Kolektiv autorů, *Církev a Internet, Etika na Internetu*, Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2002, s. 32.

³⁴ Samotný papež Jan Pavel II. nepoužíval počítač, i když u ostatních jeho spolupracovníků to bylo běžné. Jak komentuje sestra Judith, papež čtyři roky po prvním pokusu s webovými stránkami (1999) ještě nenavštívil kanceláře webových stránek. „Stále čekáme“, řekla sestra a dodala, že šéf papežské vlády Angelo Cardinal Sodano, pod jehož autoritu místo spadá, přišel dvakrát. In THE NEW YORK TIMES – BREAKING NEWS, „Nun Opens Vatican Doors to the Net,“ <https://www.nytimes.com/1999/07/22/technology/nun-opens-vatican-doors-to-the-net.html> [zveřejněno 22. 7. 1999, cit. 4. 5. 2021].

³⁵ Lorne Dawson, „Researching religion in cyberspace: Issues and strategies,“ in *Religion on the Internet: Research Prospects and Promises*, ed. Jeffrey K. Hadden, Amsterdam – London – New York: JAI Press. 2000, s. 25–54.

lová.³⁶ Lorn Dawson upozorňuje na nový spirituální prostor, který se vytváří na internetu v podobě čistě online náboženských komunit. Texty vatikánské komise používají pojmosloví, se kterým se setkáme v Dawsonově vědecké studii a nejen to, texty magisteria reflektují také výsledky výzkumu a navrhuji řešení tak, aby se zachovala kontinuita katolické tradice. V dokumentu *Církev a internet* se setkáváme hned s několika reakcemi na nový koncept náboženské mediální komunikace, který zaznamenávají vědci druhé vlny. Papežská rada pro sdělovací prostředky přijímá do té doby v papežských textech nepoužívaný pojem „kyberprostor“. Slovo se v obou textech objevuje desetkrát. Setkáváme se zde také poprvé s přijetím virtuálního prostoru jako prostoru prostupujícího do naší reality a v této fázi se text zmiňuje také o možnostech virtuálního prostoru jako jakéhosi doplňku či nadstavby běžné komunikace:

Třebaže virtuální realita kybernetického prostoru nemůže nahradit autentické společenství lidí, ani svátosti či liturgii nebo přímé a bezprostřední hlásání evangelia, může je doplnit, vést lidi k plnějšímu životu víry a obohatit náboženský život uživatelů internetu.³⁷

Z textu je patrné, že se o internetu neuvažuje jako o prostoru, ve kterém by měla spiritualita dominantní místo. Nicméně můžeme sledovat nový trend, kdy metafory virtuální prostor přibližují světu reálnému. Mluví se o „úchvatné zemi kyberprostoru“. V papežově poselství ke Světovému dni sdělovacích prostředků ze stejného roku se opět kyberprostor objevuje hned několikrát a je přirovnán k „novému světu velkého dobrodružství“. Setkáváme se s „kyberprostorem jako oknem do světa“ a „internetem jako lidským prostorem“. Papež vyzývá k odvaze „překročit hranici a vydat se do hlubin sítě“.³⁸

Vraťme se znovu k linii tří papežů, kteří reflektují a plně prožívají nástup digitální revoluce. Campbellová navrhuje v článku *Popes in Digital*

³⁶ Heidi A. CAMPBELL, *When Religion Meets New Media*, London: Routledge, 2010, s. 180–188.

³⁷ Kolektiv autorů, *Etika na Internetu*, s. 32.

³⁸ 36TH WORLD COMMUNICATIONS DAY 2002, „Internet: A New Forum for Proclaiming the Gospel, John Paul II.“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/communications/documents/hf_jp-ii_mes_20020122_world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 2002, cit. 24. 5. 2021].

Era: Reflecting on the Rise of the Digital Papacy,³⁹ popsat tři papežství následujících typologií: Jan Pavel II. – textový papež, Benedikt XVI. – tweetový papež a František jako selfie papež. Upozorňuje na skutečnost, že je třeba vidět činnost papežů v kontextu dalších médií vedle internetu. Jan Pavel II. zažil obrovský vzestup televizního vysílání včetně kabelového a satelitního přenosu do celého světa. Na začátku devadesátých let byla televize nejprogresivnějším médiem a představa ani realita multimediálního obsahu na obrazovce telefonu ještě ani neexistovala. Jan Pavel II. dobře pochopil, že v tuto dobu obrazová zpráva o jeho činnosti zasáhne daleko větší mediální prostor než psaný text na internetu. Poslal sice první papežský e-mail, od čehož mu Campbellová přisoudila pojem textový papež, ale jeho stopa byla nejvíce čitelná v jiných médiích. Dal by se nazvat papežem televizním. Po roce 2002, kdy vznikají zásadní texty Vatikánu o internetu, už toto slovo ve svých vzkazech nepoužil. Tak například apoštolský list *Rychlý vývoj* (2005) se věnuje novodobé komunikaci, kterou ovšem nespecifikuje. Používá zde pojem „globální vesnice“ Marshalla McLuhana a pokračuje:

Sdělovací prostředky dosáhly takové důležitosti, že se pro mnohé staly hlavním nástrojem vedení a inspirace pro individuální, rodinné i společenské chování. Jedná se o komplikovaný problém, protože taková kultura víc, než z obsahu vychází ze samotného faktu, že existují nové způsoby komunikace dosud neznámými technikami a jazyky.⁴⁰

Papež vyzdvihuje možnost interaktivity nového nástroje komunikace: „internet nejen poskytuje zdroje pro větší informovanost, ale učí lidi, aby si zvykali na interaktivní komunikaci“,⁴¹ nicméně ještě nástupce Jana Pavla II. uváděl zpětný kontakt na svých stránkách jen při významných jubileích, aby mu mohli věřící popřát. Jan Pavel II. byl papež obrazu, který naplno využil potenciál televize a celosvětově kabelové televize, ale už nezažil expanzi videa na internetu. Veřejný prostor pro sdílení videí YouTube vzniká jen pár dní před papežovou smrtí. Jan Pavel II. za svého dlouhého pontifikátu viděl rozvoj televize a rozhlasu a jejich obrovský

³⁹ Heidi A. CAMPBELL – Alessandra VITULLO, „Popes in Digital Era: Reflecting on the Rise of the Digital Papacy,“ *Problemi dell'informazione*, 2019, č. 3, s. 419–442.

⁴⁰ LETTERA APOSTOLICA, „Il rapido sviluppo,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/apost_letters/2005/documents/hf_jp-ii_apl_20050124_il-rapido-sviluppo.html [zveřejněno 24. 1. 2005, cit. 6. 5. 2021].

⁴¹ Tamtéž.

potenciál. Jeho reflexe mediálního světa byly centralizovány k těmto prvním moderním médiím. Nástup internetu a sociálních sítí za svého života zaznamenal,⁴² pochopil význam internetu i podpořil jeho užívání, ale skutečný vstup papežství na internet nacházíme až u jeho nástupců.

Teologické myšlení v poselstvích Jan Pavel II. ke Světovým dnům komunikace sleduje základní témata kultury a hodnot,⁴³ na kterých jsou křesťané povoláni se účastnit. Tak v roce 1981 hovoří o lidské svobodě, v roce 1987 o službě spravedlnosti a míru, nebo v roce 2004 hovoří o rodinném životě v kontextu mediální komunikace. Ve světle našeho zkoumání se ukazuje, že hlavním teologickým motivem jeho poselství je služba společnosti: „Média sloužící ke komunikaci ve společnosti by měla být dána do služeb lidstva, a tedy do služeb pravdy a dobra, které jsou pro lidstvo nejdůležitějšími a nejpotřebnějšími hodnotami.“⁴⁴ A protože je hlavním úkolem církve sdílet dobrou zprávu o tajemství nového života v Kristu, je úkolem magisteria garantovat pravdivost tohoto poslání. Proto Jan Pavel II. chápe rostoucí svět médií jako nový nástroj, který musí být využit ke službě šíření slova. Proto odkazuje na svého předchůdce Pavla VI., který v apoštolské exhortaci *Evangelii Nuntiandi* ukázal na služebný rozměr mediálního světa:

Pro naše století jsou charakteristické hromadné sdělovací prostředky. Proto jak první, přípravné hlásání evangelia, tak katecheze a další prohlubování víry se bez těchto prostředků nemohou obejít, jak jsme ostatně již zdůraznili. Postavíme-li je do služeb evangelia, tyto prostředky mohou rozšířit téměř do nekonečna oblast, v níž mohou lidé naslouchat Božímu slovu, a umožní proniknout radostné zvěsti k miliónům lidí. Církev by se cítila vinna před Bohem, kdyby nevyužila těchto tak účinných prostředků, které lidský rozum stále zdokonaluje.⁴⁵

⁴² 36TH WORLD COMMUNICATIONS DAY 2002, „Internet: A New Forum for Proclaiming the Gospel, John Paul II.,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/communications/documents/hf_jp-ii_mes_20020122_world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 2002, cit. 24. 5. 2021].

⁴³ 29TH WORLD COMMUNICATIONS DAY 1995, „Cinema: Communicator of Culture and of Values, John Paul II.,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/communications/documents/hf_jp-ii_mes_06011995_world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 1095, cit. 3. 5. 2021].

⁴⁴ 20TH WORLD COMMUNICATIONS DAY 1986, „Social Communications and the Christian Formation of Public Opinion, John Paul II.,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/communications/documents/hf_ [zveřejněno 24. 1. 1086, cit. 3. 5. 2021].

⁴⁵ PAVEL IV., *Apoštolská exhortace Hlásání evangelia*, Praha: Zvon 1990, čl. 45.

Jinými slovy je Jan Pavel II. papežem, který prosazuje služebný rozměr médií, a to k rozvoji lidstva.

3. BENEDIKT XVI.

Slovo „kyberprostor“ charakteristické pro první vlnu vědeckého výzkumu náboženství ve virtuálním prostoru⁴⁶ se mění v textech papeže Benedikta XVI. na pojem „digitální svět“. Tedy původní *prostor* se stává u Benedikta XVI. postupně *světem*. A tento *digitální* svět se v jeho textech o to více přibližuje ke světu *našemu*. Ve svém prvním vzkaze ke Světovému dni sdělovacích prostředků píše: „Technologický pokrok v médiích si v určitých ohledech podmanil čas a prostor.“⁴⁷ V roce 2009 se v jeho textech pojem „digitální svět“ objevuje hned několikrát. O rok později se ještě vrací k prostoru, který je:

Otevřené moře tvořené hustou sítí „dálnic“, které propojují kyberprostor... Bůh má své oprávněné místo v každém věku, včetně našeho.⁴⁸

Objevují se zde také pojmy „digitální věk, svět digitální komunikace, digitální kontinent“⁴⁹ a několik dalších přirovnání virtuálního prostoru k prostoru reálnému.

Díky novým komunikačním médiím může Pán kráčet ulicemi našich měst a zastavit se před prahem našich domovů a našich srdcí, a ještě jednou říci: „Hle, stojím u dveří a klepu. Pokud někdo uslyší můj hlas a otevře dveře, vejdu do jeho domu a budu s ním večeřet a on se mnou.“ (Zj 3,20)⁵⁰

Poselství z roku 2010 *Kněz a pastorační služba v digitálním světě: nová média ve službě Slovu* je výjimečný velkou výzvou církvi postoupit do

⁴⁶ CAMPBELL – VITULLO, „Popes in Digital Era: Reflecting on the Rise of the Digital Papacy,“ s. 419–442.

⁴⁷ 40th WORLD COMMUNICATIONS DAY 2006, „The Media: A Network for Communication, Communion and Cooperation, Benedikt XVI.,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20060124_40th-world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 2006, cit. 24. 5. 2021].

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

prostoru virtuálního světa. Virtuální prostor je zde poprvé v rámci vatikánské komunikace postaven na podobnou úroveň jako prostor fyzický. Vedle toho papež rovněž vyzývá kněžstvo k přijetí vůdčí role prostřednictvím internetu:

Kněží budou ve světě digitální komunikace přítomni jako věrní svědci evangelia a budou vykonávat svou náležitou roli vůdců komunit, které se stále více vyjadřují různými „hlasy“ poskytovanými digitálním trhem. Kněží jsou proto vyzváni, aby ohlašovali evangelium, a to pomocí nejnovější generace audiovizuálních zdrojů (obrázky, videa, animované prvky, blogy, webové stránky), které vedle tradičních prostředků mohou otevírat nové široké pohledy na dialog, evangelizaci a katechezi.⁵¹

Posun k možnosti uplatnění virtuální autority a formace virtuální komunity se dostává do našeho života na základě změny paradigmatu v komunikaci. Tato myšlenka použitá Benediktem XVI. byla publikována zmiňovaným Lornem Dawsonem již v roce 2000.⁵² Přestože Benedikt XVI. vyzýval k rozvoji dialogu ve virtuálním prostoru, sám v této věci aktivní příliš nebyl. Nepoužíval moderní technologie ani v osobním ani v pracovním životě. Twitterový účet římského biskupa oficiálně spustil až pár měsíců před svou abdikací v symbolické datum 12. 12. 2012. Video s ceremonií odkliknutí prvního tweetu obletělo světová média, a tak diváci mohli vidět, že Benedikt XVI. zprávu sám neposlal. Po nepodařeném kliknutí, provázeném obrovským potleskem v audienční síni, vzal do ruky nejmodernější tablet jeho asistent a zprávu nenápadně sám odeslal. Přesto zůstane Benedikt XVI. papežem, který vstoupil na sociální sítě.

Tento historický akt římského biskupa je zároveň přemostěním od statického chápání internetu (web 1.0) k éře interaktivních možností (web 2.0) v mediální strategii papežského stolce. Benedikt XVI. uskutečnil alespoň formálně chvíli před svým odchodem z funkce krok do světa, ve kterém autoritu čeká velká zkouška síťového propojení s komunitou. Svatý stolec se stal aktivní součástí sociálních sítí, když reaguje na

---

⁵¹ 44th WORLD COMMUNICATIONS DAY 2010, „The Priest and Pastoral Ministry in a Digital World: New Media at the Service of the Word, Benedikt XVI.,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20100124_44th-world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 2010, cit. 24. 5. 2021].

⁵² DAWSON, „Researching religion in cyberspace: Issues and strategies,“ s. 25–54.

tweety věřících třikrát denně.⁵³ Vedle toho jsou v médiích zaznamenány obavy papeže Benedikta XVI., jak se jeho myšlenky mohou vtěsnat do 140 znaků, což byl tehdejší limit pro zprávu na Twitteru. První Benediktova zpráva jich měla právě tolik.

Zřejmě i v reakci na vstup do prostoru sociálních sítí přináší Benedikt XVI. s koncem svého působení na papežském stolci zajímavý trend do světa médií. Vzkaz ze stejného roku, kdy pustil do světa první tweet (2012) nese název „Ticho a slovo: Cesta evangelizace“. Předjímá v něm důležité téma: „Ticho je nedílnou součástí komunikace.“⁵⁴ V roce 2013 Benedikt XVI. oznámil svůj odchod z úřadu. Papežovo následné mlčení bylo výmluvné a vyvolalo intenzivní pozornost médií, stalo se skutečným „trendovým tématem“.⁵⁵ Situaci po Benediktovu rozhodnutí ke komunikačnímu půstu v médiích popisuje ve svém článku Pablo Blanco:

Nikdy žádný akt mlčení nevyvolával tolik komentářů. Papežovo oznámení o odstoupení vyvolalo revoluci v sociálních médiích. Několik minut poté, co papež oznámil své rozhodnutí ve Vatikánu latinsky, byla jeho rezignace dominantním tématem Twitteru. Ačkoli je prvním papežem, který je přítomný v sociálních médiích, Benedikt se na Twitteru nikdy formálně nezminil o své rezignaci.⁵⁶

Jeho poslední tweet k jeho více než dvěma milionům sledujících zněl: „Věřme vždy v sílu Božího milosrdenství. Všichni jsme hříšníci, ale jeho milost transformuje a obnovuje náš život.“⁵⁷ Když budeme hledat komentář krátkého twitterového vyjádření, můžeme použít slova již emeritního papeže Benedikta XVI. v doslovu knihy z roku 2016 *Síla ticha* kardinála Roberta Sarah, kde vysvětluje: „Od té doby, co jsem v padesátých letech poprvé četl dopisy svatého Ignáce z Antiochie, mě zvlášť zasáhla

⁵³ Pablo BLANCO, „Words and silence: the relationship between Benedict XVI and the media,“ *Church, Communication and Culture* 3, č. 2 (2018): 87–105.

⁵⁴ 46th WORLD COMMUNICATIONS DAY 2012, „Silence and Word: Path of Evangelization, Benedikt XVI.,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20120124_46th-world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 2012, cit. 24. 5. 2021].

⁵⁵ BLANCO, „Words and silence: the relationship between Benedict XVI and the media,“ s. 87–105.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ COMPUTERWORLD, „Update: Benedict sends farewell tweet before Vatican wipes account,“ <https://www.computerworld.com/article/2495654/update--benedict-sends-farewell-tweet-before-vatican-wipes-account.html> [zveřejněno 28. 2. 2013, cit. 25. 5. 2021].

jedna pasáž z jeho Dopisu Efezanům: Je lepší mlčet a být, než mluvit a nebýt.“⁵⁸ Benediktovi XVI. se paradoxně podařilo zasáhnout sociální média svým postojem mlčení daleko více než organizovanou komunikací z vatikánského paláce. Benedikt XVI. známý jako papež rozumu a slova si vybral na konci svého života ticho jako nejlepší způsob, jak zdůraznit vše, co řekl. Jak poukazuje ve svém článku Pablo Blanco: „Německý papež stejně jako Guardini věřil, že pravda nepotřebuje žádné zvláštní ozdoby, aby se dala cítit.“⁵⁹ Ve chvíli, kdy Benedikt XVI. již musel vědět o své abdikaci, vychází jeho poslední vzkaz ke Světovému dni sdělovacích prostředků. Reflektuje v něm potřebu sociálních sítí a zdůrazňuje téma nového spirituálního prostoru, jak o něm píše již O’Leary v roce 1995:

V digitálním světě existují sociální sítě, které nabízejí našim současníkům možnosti modlitby, meditace a sdílení Božího slova. Ale tyto sítě mohou také otevřít dveře do jiných dimenzí víry. (...) Ve vyjádření naší víry a svědectví o evangelii by neměla chybět soudržnost ani jednota v jakékoli realitě, v které jsme povoláni žít, ať už je fyzická nebo digitální.⁶⁰

Virtuální prostředí jako legitimní prostor pro duchovní prožívání skutečnosti se dostává na úroveň tradičnímu fyzickému prostoru. Dokonce se v odborné literatuře začíná uvažovat o tom, že víra má možnost nových dimenzí díky virtuálnímu sociálnímu prostředí.⁶¹

Za Benediktovy éry tedy vzniká první účet na sociální síti a Vatikán začíná používat YouTube pro sdílení audiovizuálního obsahu.⁶² Dokonce vzniká aplikace, díky které můžeme sledovat dění ve Vatikánu.⁶³ Benediktovy teologicky podnětné texty daly impuls pro tento vývoj, nicméně osobně se papež dialogu ve virtuálním prostoru neúčastnil. Be-

⁵⁸ Robert SARAH, *The Power of Silence*, San Francisco: Ignatius Press, 2017, s. 13.

⁵⁹ BLANCO, „Words and silence: the relationship between Benedict XVI and the media,“ s. 87–105.

⁶⁰ 47TH WORLD COMMUNICATIONS DAY 2013, „Social Networks: portals of truth and faith; new spaces for evangelization, Benedikt XVI.,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20130124_47th-world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 2013, cit. 24. 5. 2021].

⁶¹ Heidi A. CAMPBELL, „Surveying theoretical approaches within digital religion studies,“ *New Media & Society* 19 (2017): 15–24.

⁶² VATICAN NEWS, <https://www.youtube.com/user/vatican> [zveřejněno 23. 1. 2009, cit. 25. 5. 2021].

⁶³ Papežská rada pro sociální komunikaci – The Pope App.

nedikta XVI. je proto možné na základě našeho výzkumu označit jako papeže, který vstoupil do nových forem sociální komunikace s nástupem internetu. Teolog a kardinál Joseph Ratzinger byl vždy respektován pro své mimořádně přesné teologické analýzy. Jako římský biskup Benedikt XVI. vstoupil do kontinuity magisteria a navázal na myšlenky svého předchůdce. Zřejmě nejvýznamnější pobídkou teologii se stala jeho fráze o „digitálním kontinentu“.⁶⁴ Mnohem významnější pro pochopení teologie skryté za Benediktovými reflexemi mediální komunikace je jeho důraz na rozvoj vztahu církve a kultury. Benediktova teologie mediální komunikace stojí na základní myšlence komunikace a zjevení božského života člověku, na kterou člověk odpovídá účastí na povolání být účastným na boží přirozenosti, tedy komunikovat vnitrobožské vztahy. Tento intimní vztah člověka a Boha, který je zjevený v inkarnaci Boha a který směřuje k divinizaci člověka, je jediným zdrojem, ze kterého roste potřeba člověka komunikovat s druhými, a to i nástrojem mediální komunikace.⁶⁵ Poselství ke 44. Světovému dnu sdělovacích prostředků zdůrazňuje, že digitální kontinent je třeba vidět v souvislosti s diakonií kultury, do které se Bůh inkarnuje a která se má společně s lidskou osobou stát účastnou na božské přirozenosti.⁶⁶ Služebný rozměr poslání církve se podle Benedikta XVI. uskutečňuje v novém rámci „globální vesnice“⁶⁷ tedy nového „digitálního kontinentu“.

Benedikt XVI. tedy zdůrazňuje, že misijní poslání svěřené církvi je od svého počátku dynamické a především inkluzivní; církev je znamením spojení Boha a celého stvoření (*Gaudium et spes*, 42). Diakonie kultury

⁶⁴ 44TH WORLD COMMUNICATIONS DAY 2010, „The Priest and Pastoral Ministry in a Digital World: New Media at the Service of the Word, Benedikt XVI.,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20100124_44th-world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 2010, cit. 24. 5. 2021].

⁶⁵ 40TH WORLD COMMUNICATIONS DAY 2006, „The Media: A Network for Communication, Communion and Cooperation, Benedikt XVI.,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20060124_40th-world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 2006, cit. 24. 5. 2021].

⁶⁶ 44TH WORLD COMMUNICATIONS DAY 2010, „The Priest and Pastoral Ministry in a Digital World: New Media at the Service of the Word, Benedikt XVI.,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20100124_44th-world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 2010, cit. 24. 5. 2021].

⁶⁷ Marshall McLuhan, *The Gutenberg galaxy*, London: Routledge & Paul, 1962, s. 32.

mediální komunikace je účastí církve na služebném poslání Syna, který přišel na svět, aby sloužil, nikoliv, aby si nechal sloužit (Mk 10,45). Proto i církev v nejširším slova smyslu při diakonii kultury na digitálním kontinentu není povolána k tomu, aby uplatnila svoji moc vládnout, ale aby uplatnila moc sloužit. Nástroje mediální komunikace se v Benediktově teologické vizi stávají nástrojem používaným církví nikoliv k prosazování pozice moci církve, ale jsou nástrojem služby směřující ke sjednocení lidstva. Ačkoliv není mediální komunikace nepostradatelným nástrojem, ale dobově podmíněnou podobou komunikace, přesto je Benedikt XVI. v jejím zapojení do pastorače zcela jednoznačně příznivcem jejího využití, když dokonce tvrdí, že

je úkolem Papežské rady pro sdělovací prostředky⁶⁸ pečlivě prozkoumat všechny rozměry nové mediální kultury, a to především její etické aspekty, a poskytnout partikulárním církvím nezbytnou orientaci a vedení, aby jim pomohl porozumět významu komunikace, která nyní představuje neoddělitelný a nezadatelný aspekt každého pastoračního plánu.⁶⁹

4. FRANTIŠEK

Papež František přejímá metafory virtuálního světa vtaženého do naší reality od svých předchůdců a hned v prvním poselství ke Světovému dni sdělovacích prostředků uvádí výrazy, které tento slovník dále rozvíjí, jako například pojem „digitální dálnice“.⁷⁰ Dále používá pojem „mosty“ pro fyzický i digitální svět,⁷¹ a ve stejném vzkaze píše: „Digitální svět je

⁶⁸ Od roku 2016 nahrazena z rozhodnutí papeže Františka Sekretariátem pro komunikaci.

⁶⁹ ADDRESS OF HIS HOLINESS BENEDICT XVI TO PARTICIPANTS IN THE PLENARY ASSEMBLY OF THE PONTIFICAL COUNCIL FOR SOCIAL COMMUNICATIONS, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20060124_40th-world-communications-day.html [zveřejněno 29. 10. 2009, cit. 24. 5. 2021].

⁷⁰ 48th WORLD COMMUNICATIONS DAY 2014, „Communications at the Service of an Authentic Culture of Encounter, Francis,“ https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/communications/documents/papa-francesco_20140124_messaggio-comunicazioni-sociali.html [zveřejněno 24. 1. 2014, cit. 24. 5. 2021].

⁷¹ „Slova mohou vytvářet mosty mezi jednotlivci a v rámci rodin, sociálních skupin a národů. To je možné jak v hmotném, tak v digitálním světě.“ In 50th WORLD COMMUNICATIONS DAY, 2016 – „Communication and Mercy: A Fruitful Encounter, Francis,“ <https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/communications/documents/papa->

veřejné náměstí, místo setkání...“⁷² Podobně v roce 2019 v podkapitole „Metafory sítě a komunity“ každoročního poselství zmiňuje: „Dnešní mediální prostředí je tak všudypřítomné, že je k nerozeznání od sféry každodenního života.“⁷³ Prostupování dvou světů fyzického a virtuálního je poprvé formulováno v papežských vzkazech jako nerozpoznatelné. Dále navazuje na pojem virtuální komunity jako metaforu sítě:

Obraz sítě nás zve k zamyšlení nad množstvím linií a křížovatek, které zajišťují její stabilitu při absenci středu, hierarchické struktury, formy vertikální organizace. Síť funguje, protože všechny její prvky sdílejí odpovědnost.

Z antropologického hlediska metafora sítě připomíná další smysluplný obraz: komunitu. Komunita je mnohem silnější, pokud je soudržná a podporuje ji, je-li oživena pocity důvěry a sleduje společné cíle.⁷⁴

František s jistou samozřejmostí používá fyzický svět k metaforickému popsání světa virtuálního. V trojici papežů je ale také první, který naopak přibližuje svět reálný za pomoci metafory z virtuálního světa: „Digitální svět může být prostředím bohatým na lidstvo; síť ne drátů, ale lidí.“⁷⁵ Ve vzkaze z roku 2019 přirovnává síť internetovou k síti církevní: „Církev sama je sítí utkávanou eucharistickým společenstvím...“⁷⁶ V roce 2020 je text vzkazu věnovaný „tkaní příběhů“, tedy něčemu, co vystupuje z kontextu předešlého roku.

Nejsme jen jedinými bytostmi, které potřebují oblečení, aby zakryly naši zranitelnost (srov. Gn 3,21); jsme také jediní, kteří musí být „oblečení“ příběhy, aby chránili naše životy. Tkáme nejen oblečení, ale také příběhy: lidská schopnost „tkát“ (latinsky *texere*) nám dává nejen slovo textil, ale také text.⁷⁷

-francesco_20140124_messaggio-comunicazioni-sociali.html [zveřejněno 24. 1. 2016, cit. 24. 5. 2021].

⁷² Tamtéž.

⁷³ 53th WORLD COMMUNICATIONS DAY 2019, „We are members one of another“ (Eph 4,25). From social network communities to the human community, Francis,“ https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/communications/documents/papa-francesco_20190124_messaggio-comunicazioni-sociali.html [zveřejněno 24. 1. 2019, cit. 27. 5. 2021].

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ 54th WORLD COMMUNICATIONS DAY 2020, „That you may tell your children and grandchildren“ (Ex 10:2) Life becomes history, Francis,“ <https://www.vatican.va/content/>

Ve Františkových textech ustupuje do pozadí pojmosloví prvních tří fází výzkumu digitálního náboženství, jako je kyberprostor, digitální svět, digitální komunikace. Papež František se opírá obecně o naraci, ať už je to v podání jednotlivých témat nebo přímo v obsahu jednotlivých vzkazů. Je první papež, který se naplno pustil do dialogické komunikace ve virtuálním prostředí. Charakteristické je pojmenování Heidi Campbellové „selfie“ papež. František je natolik vtažen do mediálního prostředí, že neodmítne „selfie“ fotografii. I když jsou stále v jeho okolí zakázány pomocné nástroje, jako je „selfie“ tyč, dříve se vztahoval zákaz na stativy a vše, co by mohlo být použito jako zbraň, papež František se už nenechá jen fotit oficiálními fotografy, a to nejčastěji s malými dětmi, jak se po mnoha letech ustálila tradice, ale na výzvu lidí sám vstupuje do prostoru jejich objektivů a nechá se zachytit jejich mobilním telefonem. Na adresu osobní ochranky potom podotýká: „Oba vědí, že to není proto, že si přejí být nezbedným dítětem, ale proto, že jdu navštívit lidi a chci s nimi zacházet jako s lidmi – dotknout se jich.“⁷⁸ Fotografie je okamžitě připravena vyletět prostřednictvím sociálních sítí do mediálního světa.

Vědci ve druhém desetiletí našeho století zkoumají, jak náboženští vůdci přenášejí a mění svou offline autoritu vytvořením přítomnosti na sociálních sítích. S využitím teoretické optiky nábožensko-sociálního utváření technologie provedl Damian Guzek v roce 2015 kvantitativní a kvalitativní obsahovou analýzu tweetů, které poslal František během prvních šesti měsíců svého pontifikátu. Analýza naznačila, že digitální nástroj podstatně nemění papežův styl, jehož zprávy na Twitteru jsou podobné zprávám šířeným jinými kanály.⁷⁹ Juan Narbona v roce 2016 analyzoval přítomnost papeže Františka na Twitteru jako nový typ digitálního vůdcovství. Ve studii o konceptu vůdcovství (angl. leadership) z interdisciplinárního hlediska provedl Juan Narbona kvalitativní analýzu tweetů napsaných papežem Františkem. Studie analyzovala strategie a zprávy, které papež František používá, aby oslovil publikum. Autor studie tvrdí, že papež má propracované znalosti logiky digitálních médií, jinými slovy vystupuje jako osoba poučená z výsledků nedávného

---

francesco/en/messages/communications/documents/papa-francesco_20200124_mes-saggio-comunicazioni-sociali.html [zveřejněno 24. 1. 2020, cit. 27. 5. 2021].

⁷⁸ THE NEW YORK TIMES, „Pope Francis, ‘People’s Pope,’ Is Security Teams’ Headache,“ <https://www.nytimes.com/2015/09/23/us/protecting-pope-francis-means-being-able-to-stop-on-a-dime.html> [zveřejněno 22. 9. 2015, cit. 28. 5. 2021].

⁷⁹ DAMIAN GUZEK, „Discovering the digital authority: Twitter as reporting tool for Papal activities,“ *Online – Heidelberg Journal for Religions on the Internet* 9, č. 11 (2015): 63–80.

vědeckého výzkumu.⁸⁰ Papež František se velice rychle na sociálních sítích etabloval jako jeden z předních světových lídrů. Na začátku svého pontifikátu měl na Twitteru necelých 5 milionů sledujících (angl. followerů). V roce 2020 byl s 51 miliony followerů třetí nejsledovanější mezi čelními představiteli států.⁸¹ Přitom za obrazem spontánního papeže velmi přátelského a otevřeného k digitální komunikaci je ve skutečnosti silná institucionalizace a strukturování komunikační strategie. Jak papež František připouští v mnohokrát publikovaném rozhovoru, počítač sám příliš nepoužívá.⁸² František se stal lídrem na sociálních sítích, ale podle jeho vlastních slov: „Existuje pouze jedna cesta vedení – služba.“⁸³

Ač by se mohlo zdát, že je pro hlavu katolické církve vzhledem k počtu katolíků poměrně jednoduché získat zástup followerů, Juan Narbona ve své studii naznačuje, že růst sledujících není závislý na počtu katolických příznivců, ale právě naopak zásah Twitteru míří mezi nekatolíky. Nejvíce sledujících se dokonce rekrutuje ze skupiny, která se nezařadila mezi věřící.⁸⁴ František nejenže mění způsob vyjadřování v poselstvích ke Světovému dni sdělovacích prostředků tak, že reaguje na prostoupení virtuálního prostoru do reálného a reality do virtuálního prostoru, ale povyšuje komunikaci nad tyto dvě sféry:

Není to technologie, která určuje, zda je komunikace autentická či nikoli, ale spíše lidské srdce a naše schopnost moudře používat prostředky, které máme k dispozici.⁸⁵

⁸⁰ JUAN NARBONA, „Digital leadership, twitter and Pope Francis,“ *Church, Communication and Culture*, 2016, č. 1, s. 90–109.

⁸¹ STATISTA – THE STATISTICS PORTAL FOR MARKET DATA, „Twitter: heads of state with the most followers 2020,“ <https://www.statista.com/statistics/281375/heads-of-state-with-the-most-twitter-followers/> [zveřejněno 1. 6. 2020, cit. 30. 5. 2021].

⁸² Například: <https://www.notimerica.com/sociedad/noticia-soy-tronco-computadoras-confiesa-papa-francisco-20150205220208.html>.

⁸³ POPE FRANCIS TO RECTORS AND STUDENTS OF THE PONTIFICAL COLLEGES AND RESIDENCES OF ROME, https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/may/documents/papa-francesco_20140512_pontifici-collegi-convitti.html [zveřejněno 12. 5. 2014, cit. 28. 5. 2021].

⁸⁴ NARBONA, „Digital leadership, twitter and Pope Francis,“ s. 90–109.

⁸⁵ 50TH WORLD COMMUNICATIONS DAY 2016, „Communication and Mercy: A Fruitful Encounter, Francis,“ https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/communications/documents/papa-francesco_20140124_messaggio-comunicazioni-sociali.html [zveřejněno 24. 1. 2016, cit. 24. 5. 2021].

Pontifikát papeže Františka je tedy charakteristický otevřeností novým výzvám, které přináší současný svět. Proto také papežovo pojetí misijního poslání církve popisuje v jednom z prvních dokumentů, které podepsal po uvedení do úřadu římského biskupa:

Je mi milejší církev otlučená, zraněná a špinavá proto, že vyšla do ulic, než církev, která je nemocná svou uzavřeností a pohodlností, s níž lne ke svým jistotám. Nechci církev, která dbá o to, aby byla středem, a která se nakonec uzavírá do spleti obsesí a procedur. Pokud v nás má něco vzbuzovat svatý neklid a burcovat naše svědomí, pak je to starost, že mnoho našich bratří žije bez síly, světla a útěchy plynoucí z přátelství s Ježíšem Kristem, bez společenství víry, které je přijímá, bez horizontů smyslu a života. Doufám, že více než strach z pochybení nás bude pudit strach z uzavřenosti do struktur, které nám skýtají falešnou ochranu, do norem, které z nás činí nelítostné soudce, do zvyků, v nichž se cítíme klidně, zatímco venku je množství hladovějících a Ježíš nám bez ustání opakuje: „Vy jim dejte jíst!“ (Mk 6,37). (*Evangelii gaudium*, 49)

S vědomím si toho, že mediální komunikace je nedílnou součástí každé společnosti, všímá si ve stejném dokumentu významu komunikace. Na jedné straně varuje před relativizujícími tendencemi, které vychází z přesycenosti mediálním obsahem: „Žijeme v informační společnosti, která nás neuváženě sytí údaji, nivelizovanými na stejnou úroveň, a vede nás k úděsné povrchnosti ve chvíli, kdy dochází na morální otázky. V důsledku toho je zapotřebí výchovy, která učí kritickému myšlení a nabízí cestu osvojování hodnot.“ (*Evangelii gaudium*, 64). A na straně druhé zdůrazňuje přítomnost křesťanů v mediálním prostoru, aby se tak jejich přítomností posunula schopnost mediálního světa „spojovat“ směrem k mezilidské interakci „setkávání“: „Není dostačující se pouze procházet po digitálních cestách, tedy být pouze ‚ve spojení‘; spojení musí růst do opravdového sdílení.“⁸⁶ Proto je prvním poselstvím papeže Františka výzva k pěstování kultury setkávání, papežské poselství k tomuto roku neslo titul *Komunikace ve službě autentické kultuře setkávání*.⁸⁷ Tato teologická myšlenka se stala hlavním motivem nejen jeho poselství ke Světovému dni sdělovacích prostředků, ale také jeho ekumenických a mezináboženských aktivit.

⁸⁶ 48th WORLD COMMUNICATIONS DAY 2014, „Communications at the Service of an Authentic Culture of Encounter, Francis,“ https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/communications/documents/papa-francesco_20140124_messaggio-comunicazioni-sociali.html [zveřejněno 24. 1. 2014, cit. 24. 5. 2021].

⁸⁷ Tamtéž.

Teologickým odůvodněním pojetí komunikace jako sdílení, a nikoliv pouze předávání informací, jsou v díle papeže Františka vztahy osob Trojice. Vycházejí z předpokladu, že charakteristikou lidské osoby je schopnost tvořit vztah a ve vztahu se sdílet a tato „mystika společného života“ je ustanovena účastí člověka na vztazích ustanovených zjevujícím se Synem (*Evangelii gaudium*, 87). To nás přivádí k teologické myšlence odrazu trinitárních vztahů i v podobách současné mediální komunikace. Respektive k myšlence formace (mediální) komunikace po vzoru vztahů Trojice.

5. DIGITÁLNÍ PAPEŽSTVÍ A KONEC IMPERATIVU

Pročítáme-li všechny vzkazy posledních tří papežů ke Světovému dni sdělovacích prostředků, nemůžeme si nevšimnout ambivalentního vztahu k médiím, kdy zejména Jan Pavel II. a Benedikt XVI. sice vyzývají k cestě do virtuálního prostoru, ale zároveň se snaží čtenáře varovat před nebezpečím, které může v neznámém prostředí číhat. Opomíjeným a ve světové literatuře dosud nepovšimnutým posunem v komunikaci papežů je výrazný komunikační prvek obecně pojatého imperativu směřujícímu ke čtenáři, který vynikne při komplexním studiu textů. V různých doporučeních, jak nakládat s médii, se až do nedávna objevují velice často dvě slovní spojení: „musí se“ a „mělo by se“. V italských textech nejčastěji sloveso *dovere*, například v anglických překladech pak ekvivalenty *must* a *should*. A to až tak často, že po plynulém pročtení řady vzkazů ke dni mediální komunikace zůstanou čtenáři zvláštním způsobem viditelné mezi ostatními slovy. V naší studii jsme se na počet těchto slov u jednotlivých papežů zaměřili a zjistili jsme zajímavý jev. V roce 1994, tedy rok před prvním spuštěním vatikánských webových stránek, se objevuje u Jana Pavla II. vazba „mělo by se“ 12x. V dalších jeho poselstvích najdeme vždy alespoň jednou slovo *muset*, ve většině případů ale mnohem vícekrát. U Benedikta XVI. se setkáme s imperativem v každém poselství. Nejvíce se objevuje každá z uvedených vazeb po šesti v roce 2009. Poté použití těchto dvou slov pomalu ustává. Jakoby s nástupem webu 2.0, systému nové komunikace na webu, nemělo smysl říkat, co by se mělo nebo musí. Ze začátku je použil i papež František. Od roku 2017 se objevují už jen ojediněle a poslední tři roky jeho pontifikátu (2019, 2020, 2021) se přestaly v poselstvích ke dni médií úplně vyskytovat.

František nejenže přestal používat imperativ, navíc se začal ve svých vzkazech obracet na širokou obec lidské rodiny. Ne tedy na novináře a pracovníky médií, ne na katolíky atd., ale:

Potenciálně se můžeme všichni stát svědky událostí, které by jinak tradiční média přehlédla, nabídnout příspěvek společnosti a vyzdvihnout více příběhů, včetně těch pozitivních. Díky internetu máme příležitost hlásit, co vidíme, co se nám před očima odehrává, a sdílet to s ostatními. ... Každý z nás má být svědkem pravdy: jít, vidět a sdílet.⁸⁸

V posledních textech papeže Františka vidíme velkou změnu v pohledu na komunitu v internetovém prostředí. Za média a mediální komunikaci již nezodpovídají profesionálové, mediální obsah nereguluje autorita, ale papež se obrací ke všem lidem dobré vůle, kteří jsou aktivními aktéry mediální komunikace. Důležitá a opakovaná slova jsou dialog, komunikace a příběh. Místo slov „musíme“ a „měli bychom“ ve všech jejich variantách se objevují více pojmy jako milosrdenství, pochopení, sledování a naslouchání. Imperativ se v jeho poselstvích objevuje většinou jen v přímých citacích z biblického textu.

Teologicky tedy můžeme dodat, že papež František v kontinuitě papežského úřadu definuje vztah osob Trojice i vztahy mezilidské realizované v moderní společnosti současnými nástroji komunikace, které je třeba vidět v kontextu „digitálního kontinentu“, jako prostor, na kterém žije jedno lidstvo vedené ke sdílení ve vztazích. Tedy kolektivní osoba lidstva⁸⁹ stejně jako individuální osoba identifikována vlastní identitou. Jinými slovy můžeme tuto tezi vyjádřit tak, že stejně jako ve vztazích a v komunikaci božských osob Trojice není prostor pro imperativ vůle druhého, který deklaruje požadavek bezpodmínečného naplnění, tak i v mezilidských vztazích a v mezilidské (mediální) komunikaci je třeba se vzdát imperativu jako konstitutivního prvku zakládajícího komunikaci. Naopak je stejně jako v božských vztazích Trojice dominantní bezpodmínečná láska, tak je také papežem Františkem zdůrazňováno shora zmíněné milosrdenství, pochopení, sledování a naslouchání. A vzhle-

⁸⁸ 55th WORLD COMMUNICATIONS DAY 2021, „‘Come and See’ (Jn 1:46). Communicating by Encountering People Where and as They Are, Francis,” https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/communications/documents/papa-francesco_20210123_messaggio-comunicazioni-sociali.html [zveřejněno 24. 1. 2021, cit. 29. 5. 2021].

⁸⁹ Ctírad POSPÍŠIL, *Ježíš Kristus – Pravda dějin: trojiční a christocentrická teologie dějin*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 79–90.

dem k dobově podmíněným kulturám a identitám historických společností je třeba z pohledu teologie vidět také transcendentní identitu kultury, společnosti a celého lidstva, která se projevuje v životě církve jako ve znamení (svátosti) jednoty lidstva se Stvořitelem, jak jsme naznačili shora (*Gaudium et spes*, 42).

Transcendentní a kulturně nepodmíněná identita osoby se odráží v identitě osob, ať už individuálních nebo kolektivních, a protože k transcendentní identitě osob nemáme jiný možný přístup, než skrze jejich dějinné a kulturně podmíněné podoby, je kultivace současných podob komunikace osob jedním z klíčových úkolů pro církve a tedy i pro teologii.

Účast člověka na životě Trojice – *synergie*⁹⁰ – je charakteristická účastí na vztazích a komunikaci Otce, Syna a Ducha. Což slovy tří internetových papežů znamená služba a nikoliv uplatňování moci. Jako Otec ukazuje na Syna a posílá Syna na svět, tak i Syn ukazuje na Ducha a posílá ho jako Přímluvce, Duch potom ukazuje na první a druhou božskou osobu, když pouze skrze něj dochází ke sjednocení stvořeného lidstva s Otcem.⁹¹ Příklad vzájemné vnitřní služby ve vztazích osob Trojice je v dílech papežů reflektován jako vzor pro nakládání s nástroji současné mediální komunikace a také jako apel pro aktivní služebné působení křesťanů v mediální komunikaci, která s sebou nese charakter jednoty digitálního kontinentu, avšak stále je a musí zůstat pluralitní, aby mohla směřovat k jednotě v rozličnosti. Trojičně pojatá komunikace osob v mediální komunikaci bez imperativu ve vztazích je obranou před absolutizací subjektivní pravdy a tedy relativismem, který je jedním z velkých rizik hrožící uživatelům sociálních sítí. Neustálá otevřenost Já k druhému Ty⁹² je neredukovatelnou součástí komunikace a otevírá cestu k vytvoření vlastní identity v tvůrčím dialogu, a to i v prostoru mediální komunikace.

⁹⁰ Tomáš Špidlík, *My v Trojici: krátká trinitární esej*, Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000, s. 100–102.

⁹¹ Tamtéž, s. 103.

⁹² Martin BUBER, *Já a Ty*, Praha: Portál, 2006, 51–64.

ZÁVĚR

Název apoštolského listu Jana Pavla II. *Rychlý vývoj*⁹³ charakterizuje celé čtvrtstoletí komunikační práce Svatého stolce. Ukazuje se, že vizionářské myšlenky tří posledních papežů, které mají pozoruhodný základ ve znalosti vědeckých textů zachycujících v několika vlnách posun přístupu k pojmům autorita, komunita i identita a velmi citlivě reagují na změnu společenského paradigmatu na základě rozvoje komunikace ve virtuálním prostoru, předjímají reálnou mediální komunikaci Svatého stolce někdy i o mnoho let. V době rozvoje internetu vedli doposud katolickou církev papežové, kteří sami nepracovali s „novými médii“, přesto pozoruhodně reflektovali možnosti komunikace na „novém kontinentě“.⁹⁴ Od těžkých začátků internetové komunikace Svatého stolce za Jana Pavla II. se překlenul celý komunikační systém díky promyšleným reflexím všech tří papežů a díky obrovskému vzepětí v oblasti komunikačních technologií během pontifikátu papeže Františka do nové dimenze náboženské komunikace, která je založena na dialogu a služebném postavení autority katolické církve, které je takto ochotné naslouchat i obecnostvo mimo katolickou komunitu.

Na omezeném prostoru několika málo stran přehledového článku jsme představili dynamiku kontinuity i diskontinuity přístupu římských biskupů k rychlým technologickým posunům v oblasti komunikačních nástrojů. Kontinuity přijetí a rozvoje mediální komunikace, avšak kriticky zhodnocené ve světle výsledků i neteologických vědních oborů, a také jisté diskontinuity v použité terminologii, jenž směřuje k postupnému odmítnutí imperativu.⁹⁵ Inspirativní pro současnou církevní praxi

⁹³ JAN PAVEL II., *Apoštolský list osobám zodpovědným za sdělovací prostředky Rychlý vývoj – Il Rapido sviluppo*, Praha: ČBK, 2005.

⁹⁴ Pro zajímavost: NATO přidává kyberprostor jako sféru svého působení v roce 2016. Benedikt XVI. pracuje s pojmem „digitální kontinent“ již v roce 2010. In Phys, „Air, land, sea, cyber: NATO adds cyber to operation areas,“ <https://phys.org/news/2016-06-air-sea-cyber-nato-areas.html> [zveřejněno 14. 7. 2016, cit. 10. 6. 2021]. In 44th WORLD COMMUNICATIONS DAY 2010, „The Priest and Pastoral Ministry in a Digital World: New Media at the Service of the Word, Benedikt XVI.,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20100124_44th-world-communications-day.html [zveřejněno 24. 1. 2010, cit. 24. 5. 2021].

⁹⁵ V průběhu recenzního řízení tohoto článku vydal papež František poselství k Mezinárodnímu dni sdělovacích prostředků v roce 2022, z jehož obsahu je zřejmé, že již systematicky pokračuje ve způsobu komunikace bez imperativu. LVI GIORNATA MONDIALE

i pro teologická studia následujících desetiletí se na základě shora napsaného ukazuje potřeba pečlivého sledování mediálních studií, tedy vývoje v neteologických vědních oborech zabývajících se mediální komunikací. Na straně druhé je třeba ve světle shora napsaného poukázat na potřebu kvalitní teologické práce směřující k odhalení základů mezilidské komunikace jako nedílné součásti teologické antropologie. Studie tohoto typu mohou pomoci partikulárním církvím nově pojmenovat jejich misijní poslání a plněji rozvinout potenciál misijního působení.

The Papacy in the Digital Age: The End of the Imperative

Keywords: Pope; Internet; Media Communication; Ecclesiastical Authorities; Media; Ethics; Theology of Communication

Abstract: The rapid changes in the style of communication in the media over the last three decades have been enormous. Technological progress and the development of communication channels are constantly changing the ways in which authorities and communities are interconnected. In the paper, the authors examine the approach of the last three Popes to the new possibilities of communication through the Internet. This survey study traces how John Paul II, Benedict XVI, and Francis anticipated the consequences of technological possibilities and social change in society in their texts and how their ideas manifested themselves in the public media space. The call for a new way of evangelization is shared by all three popes. Their texts and speeches not only reflect scholarly research on religious behavior on the Internet, but also often anticipate the possibilities of communication within the new digital continent.

doc. Mgr. et Mgr. Jaroslav Franc, Th.D.
Mgr. Veronika Müllerová
Katedra komunikačních studií
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc

DELLE COMUNICAZIONI SOCIALI, 2022, „Ascoltare con l'orecchio del cuore, Francesco. [online]. Copyright © Dicastero per la Comunicazione,” <https://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/communications/documents/20220124-messaggio-comunicazioni-sociali.html> [zveřejněno 24. 1. 2022, cit. 31. 1. 2022].